З кущів бузини долинало тоненьке скімлення, й Катря зупинилась. Може, причулось? Ні, не причулося: скімлення то обривалось, то дужчало. Щось живе скаржилось на біль, і тим болем був пронизаний тихий, переривчастий голос. Катря, озирнувшись по боках (ніде нікого, тільки ген автомобіль попилюжив до колгоспу), ступила з дороги поміж полину й реп’яхів, далі розгорнула руками віття бузини.

Тут, серед лопухів і лободи, лежав собака. Лежав на боці, відкинувши задні лапи, а передні зігнувши в колінах, підібгавши. Найдужче Катрю вразила запала ребриста здухвина, на білому тлі якої було наче намальовано велику чорну пляму. Ця пляма то опускалась, то піднімалась ритмічно, бо собака швидко, похапливо дихав. Мав світлу гостру морду; за очима починався темний берег, вуха теж були темні, й шия темна. А от від перенісся біліла ясна стьожка, й ця стьожка білої шерсті, перетнувши лоб і голову, розросталася, розпросторювалася в пухнастий білий загривок.

— Ти чого тут? — поспитала Катря.

Маленьке, в формі трикутника, вухо здригнулось. Катря зупинилась неподалік від собаки, але ближче підступатись не зважувалась.

— Ти чий? Заблудився?

Очі в собаки були невеличкі, поставлені глибоко, округлі, вони дивились чи то благально, чи то жалісно... Паща в собаки була роззявлена, з неї видніли міцні білі зуби, які щільно прилягали один до одного.

— А може, ти хворий? — запитала Катря.

Пройнявшись співчуттям до собаки і вже не так остерігаючись його, Катря ще ступила крок-другий уперед і, сівши навпочіпки, почала обачно

простягувати вперед праву руку.. Собака покірно дивився на дитячу руку, яка наближалась, і коли долоня торкнулась нешироκого плоского лоба, шкіра під долонею дрібно затремтіла й так само затремтів загострений зріз верхньої губи.

— Бідненький,— мовила Катря, погладжуючи собачу голову поміж висячих вух. І, наче сама собі не вірячи, поспитала: —Бідненький, так?

Собака кліпав темними повіками, а клиноподібну голову притискав до землі.

— Як тебе звати? Не пам’ятаєш, забув? Ну, гаразд, зватиму тебе Найдою... Всіх знайдених собак називають Найдами,— пояснила розсудливо.— Сховався отут від усіх? А що болить? Бачу, що болить, зізнавайся...

Собака жалібно заскімлив. Чорна мочка носа вогко блищала.

— Як же з тобою бути? Якби ж ти ходити міг...

Катря стала на коліна і, простягнувши руки попід собакою, спробувала підняти. Собака, зрозумівши її намір, ледь-ледь втягнув голову, й гострі лопатки під шкірою повипирались. Катря, напружившись, таки відірвала собаку від землі і звелась поміж лободи й лопухів. Із важкою, незручною ношею через бузинові кущі вибралась на дорогу. І тут завагалась: куди йти?..

Ксаверій Якубов ніколи не розлучався з велосипедом. Велосипед уже був старий, деренчали передній і задній щитки над колесами, щось по-заячому попискувало в каретці, протяжно схлипував привідний ланцюжок, зойкали шпиці, зітхало й постогнувало сідло на розгойданих пружинах. Та всі ті звуки, либонь, були лише музичним супроводом

розладнаного оркестру до невмовкного голосу дзвіночка на рогатому рулі. Дзвіночок ледь тримався купи, а тому-то ніколи не затихав, наче попереджав про свою близьку загибель. То щебетав, то тьохкав, то цвірінчав, то посвистував, як іволга, то підпадьомкав, то мало совою не ухкав.

Завернувши на своє подвір’я, Ксаверій Якубов поставив велосипед біля погрібника і вже тоді побачив Катрю з собакою. Собака лежав у затінку на спориші, а дівчинка, сидячи навпочіпки, тримала долоню в міжбрів’ї, наче оберігала від літнього сонця. У собаки і в дівчинки щось було спільне в довгих, некліпливих поглядах: очікування і біль.

— Десь підібрала,— здогадався Ксаверій Якубов, наблизившись.

— На околиці за селом... Поможіть...

— Легко сказати — поможіть,— усміхнувся ветфельдшер. Він завжди усміхався: і тоді, коли приймав окіт у овець, і коли приймав отел у корів. І тоді, коли вичищав кнурця чи різав бичка на м’ясо. Й повторив: — Хе, легко сказати — поможіть...

Він, високий та худий, теж сів навпочіпки. За якусь мить-другу заглянув собаці в пащу, вивернув йому повіки, оглянув лапи, живіт. Його міцні пальці торкались щелеп, мочки носа, вогких губів, шиї. Побігли по холці, по спині, обнишпорили круп, обмацали груди. Добігли до товстого, високо посадженого хвоста.

— Славний собачка,— мовив Ксаверій Якубов.— Лежить спокійно, не гарчить, не шкірить ікла... Славний собачка...

Катря, вірячи у його всесильність, лише стежила за рухами пальців і слухала.

— Не скажений, ні... Тільки ж покусали його, ось рана й ось... Може б, не покусали, може б, не дався, та виснажився, знесилів. Екзема його доймала. Мабуть, поганому хазяїнові до рук потрапив. І не прогулював, і в бруді тримав, і харчував неправильно, й, либонь, до паразитів допустив.

Ксаверій Якубов усміхнувся своєю звичною усмішкою й подався до хліва. Невдовзі повернувся з ветеринарною сумкою. Дістави ножиці, вистриг кілька латок — на лівому вусі, потім на спині, далі й на хвості вистриг. Уражені хворобою місця акуратно заходився протирати ваткою, вмоченою в марганцевокислий калій. Далі добув із сумки зелений слоїчок мазі. Цією маззю, що пахла спиртом і риб’ячим жиром, він змастив вистрижені ділянки шкіри.

— Добре, хоч мокра екзема, не суха,— мовив сам собі.— Якби суха, то вже б лисіти почав, шерсть повипадала б, не був би такий красивий.

Катря покрадьки здивувалась, почувши, що Найда — красивий собака. Висолопив язика, важко дихає, очі почервоніли...

— Рани від укусів ми теж полікуємо,— гомонів Ксаверій Якубов.— Бач, уже й позасихала кров, самі позатягувались.

Тепер ножицями вистриг невеличку латку на шиї, а потім на грудях. Обидві рани й довкола них помастив розчином йоду, згори присипав білим стрептоцидом. Далі, усміхаючись, заходився стерильним бинтом замотувати й шию, і груди. Найда був слухняний, не чинив спротиву, а Катря все більше дивувалась, бачачи, як собака, обмотаний білим бинтом, обертається на чудну істоту, що блимає сухим червоним поглядом хворобливих очей.

— Зрозуміла, як надається перша медична допомога?.. Як людині.

— Як людині?

— А чому б і ні? Хіба собаці не так само болить, як тобі чи мені? Хіба в нього немає серця?

— І душа? — поспитала несміливо.

— За душу не скажу, не знаю. А тільки болить йому так, як і нам... Бач, розуміє, що лікуємо, тому-то й не огризається... І, видно, зголоднів.

Із кишені піджака дістав газетний згорток — свій нез'їдений чи то обід, чи то підвечірок. Кусень хліба з кружалечками тонко порізаної ковбаси підсунув до самісінької Найдиної морди, й собака, наче повагавшись, висолопив язика й лизнув бутерброд. Далі витяг уперед шию, клямцнув зубами і, світячи білими іклами, став жувати повільно, болісно й так само болісно та судорожно ковтнув їжу.

Ветфельдшер зловив голодний погляд, яким Катря дивилась на собаку, і, всміхнувшись, дав їй скибку хліба з ковбасою. Стежив, як дівчинка їсть, і поволі усмішка зникала з його смаглявого горбоносого обличчя, замінюючись гіркими рисочками довкола вуст.

— Нічого, Катре, оклигає твій собака. Тільки доглядати треба. Ось візьми ліки, візьми мазь,— сама раду даватимеш, правда?

— Він такий смішний.

— У бинтах?

— Ага, в бинтах смішний.

З великого дерев'яного ящика, який валявся за хатою в траві, Катря змайструвала житло для Найди. Всередині вистелила соломою, кинула

всякого дрантя. Дірки в ящику позатикала ганчір’ям, позабивала клоччям. Біля входу поставила погнуту алюмінієву миску і надщерблений череп’яний полумисок.

Щойно житло було прибране зовні і зсередини, як Найда, що досі лежав під кленом, трудно звівся на передні, далі на задні лапи і, накульгуючи й мало не по землі тягнучи живіт, наблизився до входу, обнюхав — і зник у своїй хатинці.

Скоро на вході показались дві темні подушечки передніх лап, а на лапи м’яко лягла й суха, клиноподібна голова. Коричневі, косо поставлені очі позирали з непередаваною розумною і тихою вдячністю.

Ставши на коліна, Катря мовила:

— Як сказав дядько Ксаверій? Аби здоров’я!

Найда покліпав темними повіками й дихнув через ніздрі теплим, стиснутим повітрям.

— Годі волочитись. Тепер матимеш догляд і турботу. І вже ніяка екзема тобі не дошкулить, і бездомні скажені пси не покусають. Дядько Ксаверій вділив ліків, я лікуватиму тебе, а там очуняєш, бо ти ж молодий, красивий.

Завжди, коли до матері приходили вечірні гості, вона зодягалася в одне й те саме плаття: знизу рясне, в багатьох клинах; у стані вузьке, як шийка пляшки; рукави — до ліктів — понадувались, як порхавки; широкий викіт відкриває повну шию і білі груди. В пишному рудому волоссі зблискувала атласна рожева стрічка. І чорні туфлі на високих каблуках, які дзвенять, як молотки.

Сьогодні мати зодяглася саме так.

У кімнаті за столом, заставленим наїдками й напоями, сидів дебелий чолов’яга, що мав бичачу шию, на якій гармошкою зібрались червоні зморшки. А спереду скидався на їжака: вузьке підборіддя, випнутий носик, гудзикуваті оченята, скупенька скіпочка лоба. Й дротяне, сторчма здиблене волосся, яке щедро покривало динькувату голову. Дрібні, як монети, вуха були, очевидно, подарунком кажана. Так подумавши, Катря затулила долонькою усміх на вустах.

— Сідай та їж,— сказала мати.— Вештаєшся цілісінький день...

Примостившись за столом, Катря потягнулась до оселедця й батона. Чолов’яга хрумкотів цибулиною, поблимуючи захмелілими очима й розсіваючи блакитний чад погляду — на Катрю, на матір, на стіл.

— Тепер діти не тримаються домівки,— озвався.— Що хлопці, що дівчата...

— Живеш для кого? Для дитини,— сокоріла мати, всівшись біля гостя й тулячись своїм плечем до його плеча.— Нічого в світі й не бачиш за дитиною.

— Тільки чи вміють вони цінувати нашу любов і турботу...

— Може, тоді й оцінять, як своїх матимуть. Я вам, Кузьмо Кузьмовичу, скажу: забуваєш за дитиною про себе, а хіба так гоже?

— Не гоже... Не оцінять, а життя спливе.

— Уже спливло, Кузьмо Кузьмовичу.

— Не кажи, Олянко, ти ще нівроку, в тебе ще все попереду.

— Таке й скажете, Кузьмо Кузьмовичу,— якимось чужим — дівочим і молодим — сміхом засміялась мати.— Куди вже мені проти нинішньої молоді.

— У тебе, Олянко, вже досвід. Ти вже не пурхатимеш, як метелик.

— І молодь нинішня не без досвіду.

Катря, майже не прислухаючись до їхньої балачки, їла, аж за вухами лящало. їй було чудно дивитись на підпилого, з водянисто-фіолетовими плямами на обличчі, Кузьму Кузьмовича, який дедалі більше скидався на їжака. Чудно було бачити матір, яка реготала, мов дівчина, й моторно звивалась по хатині.

Рипнули двері, й на порозі став Остап Сирокваша, їхній сільський кравець. Мочка лівого вуха в Сирокваші була відірвана — подейкували, що надгриз пацюк, коли кравець, будучи п’яним, знайшов собі місце для спання в колгоспному свинарнику.

Зараз у його петлиці полум’яніла червона троянда.

— Ти, Остапе, мабуть, знов посварився зі своєю жінкою? — весело запитала мати.— Зізнавайся! Ти завжди навідуєшся, коли поб’єш горшки з нею.

— Може, я б і не сварився,— винувато сказав сільський кравець,— але ж знову причепилась, щоб я переписав ощадну книжку не на дітей, а на неї.

— Прийшов жалітись?

— Не жалітись, Олянко, а душу відвести. Але ж, бачу, тут гості...

— І гості! Кузьма Кузьмович! — злостячись, уже без недавніх веселощів вигукувала мати.— Чоловік діловий! Робить на нафтобазі! Голови мені не дурить, як ти!

— А я дурю? Олянко, схаменися! — склав пухкенькі руки на грудях, трохи нижче від червоної троянди.— І ніколи не збирався!

— А чого? А чого? То в жінки, то в мене!

Кузьма Кузьмович спокійно клав до свого їжакового писка смажені гриби й жував хутко, наче на жорнах перетирав. Раз у раз позирав на спантеличеного кравця, але так, як дивляться на порожнісіньке місце.

— Як ти зможеш бути моїй дитині батьком, коли не годен дати ради своїм?! Нагодував обіцянками, я сита.

— Вже знайшла собі, так? — поспитав кравець про Кузьму Кузьмовича, наче того й не було за столом.

— А ти мені хіба чоловік, щоб дорікати?

— Я ж тобі й спідницю справив, і туфлі. І німецькі колготки у Вінниці купив.

— Та вже подерлися твої німецькі колготки!

— Самі не подерлися, хтось подер.

Катрі було шкода Сироквашу — і надгризеного вуха, й троянди у петлиці, й тремтячого голосу. І гнівалась на матір, що не здогадується запросити кравця за стіл, за яким той раніше висиджував не один вечір, розповідаючи про своїх замовників, про їхній крам, про всякі фасони, за

якими той крам шився. Хай би познайомилися з Кузьмою Кузьмовичем, хай би погомоніли — в чоловіків знайдеться про що.

Коли кравець зник за порогом, мати сказала:

— Колготками німецькими попрікає!.. Якби хоч французькі... А я від вас, Кузьмо Кузьмовичу, нічого не хочу. Купувати мене не треба, як інші купують, правда? Бачите, я не продаюсь.

— О, тут у мене гостинець є... для дочки.

Витягнув із-під столу портфель, а з портфеля дістав пакуночок, перев’язаний голубою тасьмою. Розв’язав — і вже тримав у руці червоний клапоть вогню.

— Беретик...

— Зодягни берет,— наказала мати,— й піди погуляй на вулиці.

І вже коли Катря, зодягнувши на біляву голівку подарунок, який був якраз упору, гайнула за поріг, мати крикнула навздогін:

— А хто подякує?

Найперше Катря подумала похвалитися своїм беретом перед Найдою. Пританцьовуючи, прибігла до собаки, торкнулась долонею довгої сухої шиї, погладила холку, провела пальцями по короткій, прямій спині. Найда, заохочуваний ласкою, конвульсивними рухами висувався зі своєї будки, мружився, клав довгу морду на маленькі, круглі лапи. Собака беззастережно визнавав у Катрі свою господиню, а вона,

тішачись його довір’ям, нацупила червоний берет собаці на вуха й щиро сміялась:

— Найдо, ти — як дівчинка! Найдо, ти — чудний!

В його коричневих, темних — під колір плям на голові — очах іскрилась чи то ніжність, чи то радість.

Чиї це кремові бантики майнули на вулиці, чиє рожеве, як маки на городі, плаття? І Катря через обійстя кинулась навздогін:

— Лесю, стривай!

У Лесі очі — як дві великі ромашки в лузі. Завжди безхмарні та ясні, зараз вони, вгледівши Катрю, поймаються сивою поволокою. Брови — два золотаві пшеничні колосочки — ледь здригаються, наче на польовому вітерці.

— А в мене собака,— хвалиться Катря.— Справжній! Трохи занедужав, то ми з Ксаверієм Якубовим підлікували. Хочеш подивитися?

Заздрість і недовіра освітлюють Лесине рум’яне й чисте обличчя. Видно, їй кортить подивитись Найду, та вона змружує свої ромашки й каже:

— Пхе, не хочу.

І вже її сандальки сухо тріскотять по твердій землі, й банти вигойдуються, як пелюстки, у лляній кудельці її волосся.

Катря, ще не встигнувши образитись, біжить слідом хапає за пухкий і теплий лікоть.

— Поглянь, який у мене берет, новенький!

Мабуть, Лесі червоний берет також подобається, й вона запитує:

— Хто подарував?

— Кузьма Кузьмович,— ледь затнувшись, відказує Катря.

Лесині сандальки знову тріщать по землі, наче від сильної спеки самі лущаться і стріляють стручки квасолі.

— Чого ти тікаєш від мене? Чому не хочеш дружити? — наздоганяє Катря, і в голосі її бринять сльози.— Я для тебе нічого не пошкодую. Хочеш, віддам свою пудреницю з дзеркалом?

— У тебе є пудрениця з дзеркалом?

— Обтягнута рожевим оксамитом. Дядько Сметана подарував...

— Отой, що теж ходив до твоєї матері?

— Дядько Сметана вже не ходить давно, він женився на вдові Бандуристій.

Леся, либонь, уже ладна йти по пудреницю з дзеркалом, яку великодушно пообіцяла Катря в дарунок, та в останню мить завагалась і каже:

— Мама забороняє мені ходити до вас. І дружити з тобою забороняє.

— Чому? — таки бринять сльози в Катриному голосі.— Я ж тебе так люблю! І більше ні з ким ходити не хочу, тільки з тобою... Я тобі подарую синю помаду!

— Не треба,— знаходить силу відмовитись Леся.— Мати не хоче, щоб ми зустрічались... У вас удома бувають погані компанії. Ти з ними водишся.

— Я не воджусь!.. То мати моя!.. Мені нема з ким товаришувати, я хочу з тобою, всі таємниці тобі розказуватиму!

А Леся, навіть не дослухавши, вже побігла підтюпцем до свого подвір’я, вже й зникла за воротями.

Зовсім поряд зарипіли шпиці, забряжчали щитки, задеренчав багажник, затріскотів ланцюжок, сідло застогнало на пружинах,— і з цього брязкання виразно пробився голосок дзвінка. А дзвінок вибамкував на велосипеді, на якому їхав Ксаверій Якубов. Спинившись, ветфельдшер щось запитав, але Катря не могла розчути жодного слова...

— Вгамуйся,— заспокійливо мовив Якубов і поклав тверду долоню дівчинці на спину.— Й ходімо подивимось твого пса. Я привіз йому ремінця, а також повідець, треба впинати, не можна давати повної волі.

Найда радісно заскімлив, угледівши знайому постать ветлікаря, і виповз із будки.

— Славно він у тебе влаштувався,— похвалив Ксаверій Якубов.— А рани загояться... Мабуть, ще рано сьогодні впинати, хай наше ремінняччя поки що полежить у будці...

— Дядьку Ксаверій,— озвалась Катря,— а цей собака тепер і справді мій?.. Навіть тоді, коли зовсім видужає?

— Гм, он яке діло... Це хороший собака, мисливський. І, звичайно, чужий.

— Я знайшла його в кущах бур’яну,— нагадала Катря.

— Авжеж, знайшла, й дуже хворого. Якби не ти, він би здох, бо, видно, був у руках поганого хазяїна... Мисливського собаку за законом треба повернути власникові або в міліцію повідомити про знахідку.

— Де ж я того власника знайду!

— Поки що не шукай, не треба... А як знайдеться сам,— і в тоні ветфельдшера прозвучали погрозливі нотки,— ми ще з ним поговоримо.

— Найду я нікому не віддам,— сказала Катря.— Ні хазяїнові, ні міліції... Бо якби не знайшла, то він би здох, так? А в мене, крім Найди, нікого нема.

— Увечері не забудь знову промити йому рани й змастити маззю,— нагадав ветфельдшер.

Велосипед зойкнув, охнув, застогнав, забубонів, балакучий дзвіночок затьохкав, затріщав — і Ксаверій Якубов поїхав. Катря обома руками обняла собаку, притулилась щокою до теплої шиї й пообіцяла пошепки:

— Нікому не віддам, нікому.

Є в Катрі дерево, з яким вона давно товаришує. Це старий-престарий клен, що росте в дворі серед вишень і слив. Клен гіллястий, листатий, завжди щебече та виспівує всяким птаством. Особливо ж красивим стає увосени, коли поступово жовтіє, поймається усе густішим полум’ям, яке — листок за листком — починає опадати додолу, встеляючи землю барвистим покривалом, аж поки клен роздягається зовсім, стоїть голий-голісінький і, либонь, мерзлякувато щулиться в передчутті близьких морозів...

Чим вище з гілляки на гілляку лізе Катря, тим ширший світ відкривається з-поміж густого листя: і дорога, й сусідські городи, й садки, й поле на околиці. Але Катря здирається високо на дерево лише для того, щоб дивитись на Лесине подвір’я...

Сьогодні Леся грається під хатою з зеленою скакалкою. Скакалка така легка й красива, що, здається, сама підкидає Лесю в повітря, підносить її вгору, так що мають кремові банти, має лляна куделька волосся, має рожеве плаття. Підстрибуючи, Леся ще більше схожа на великий городній мак, що тріпоче пелюстками на вітрі.

Катрі, яка крадькома підглядає, дедалі дужче починає здаватись, начебто вона теж бере участь у грі, що вони з Лесею граються вдвох... І сидячи на дереві й заплющившись, Катря відчуває, як вона злітає й опускається на землю, злітає й опускається, і їй так добре, що не втримується від усмішки.

Хай Леся і не хоче дружити, але однаково Катря не гнівається на неї. І не розлюбить. І назавжди залишиться вірною.

Катря сидить на дереві доти, поки Леся грається зі скакалкою, й коли та зникає в хаті, неохоче по стовбуру спускається додолу. Сидить унизу під стовбуром, а в голові всякі думки снуються... От якби Леся захворіла, вже ніякі ліки не допомагали, вже б усі подружки відкинулися від неї, лежала б вона сама-самісінька в ліжку,— й тоді б до неї в цю останню хвилину навідалася Катря. Навідалася б, торкнулась долонею до чола, до щоки, до запалих грудей — і через ці доторки цілюща сила її любові влилася б до хворого Лесиного тіла, оживила б, воскресила б, повернула б до життя. І ніхто б не довідався, що очуняла Леся дякуючи Катриній любові. І вже після цього стали б вони товаришувати, й не було б у їхньому селі вірніших подруг.

Але тільки уявляє, як Леся захворіла, як лежить у ліжку, як змарніло й пожовтіло її обличчя, якою худенькою стала шия, а руки тонкі й жовті,

мов віск, і Катрю несподівано розбирає такий жаль, що вона починає ревно плакати, й вуста її шепочуть: "Не хочу, щоб Леся хворіла, не хочу, щоб занедужала, хай завжди буде здорова і весела, завжди, завжди!.."

Наступного дня мати подалась на ферму до телят, а Катря сама порядкує в хатині. Спершу замітає віником підлогу, далі приносить з криниці відро води і, виливши в бляшаний тазик, миє ганчіркою в сінях, на ганку. Подеколи, згадавши, що голова її вбрана в червоний берет, притьмом біжить у кімнату до дзеркала, вглядається хвилину-другу в своє відображення, лукаво підморгує, всміхається,— і знову береться до миття підлоги.

— Ти сама?.. А де мати?..

Сидячи навпочіпки посеред сіней, Катря обертається.

В порозі стоїть дядько Сметана, який раніше так часто навідувався до них, а з тих пір, як женився на вдові Бандуристій, більше ні ногою до них не ступив.

— Мати біля телят.

— Ага, я так і думав,— каже дядько Сметана й проходить до хати.

Дядько Сметана — від землі два вершки. Схожий на печеричку, в якої такі куценькі ніжки, що їх і не видно. Обличчя — мов перепічка. Округлі, зігнуті в ліктях руки скидаються на пухкі бублики. Білясті очі — достоту дві одцвілі лапаті кульбабки, які ось-ось так і можуть порснути пухом на вітрі. Голос у дядька Сметани медово тихий і солодкий.

— Манатки свої хочу позабирати,— ласкаво каже гість, виходячи з хати.

Катря, все ще сидячи навпочіпки, оторопіло приглядається, що ж він тримає на оберемку... Виглядає ріжок тернової хустини, яку він колись подарував матері на жіноче свято. Звисає поділ оксамитового плаття, а також видніють торочки скатертини, мережані шлейки від комбінації ніжно-лимонної барви, звивається, мов піна, жолудевого кольору панчоха, рожевіє ріжок косинки...

— Це ж не ваше, а материне,— спромагається Катря на слова.

— За мої гроші куплене,— лагідно пояснює дядько Сметана.— Як думалось-гадалось? Разом хотіли жити, от і купував. А тепер, дочко, нам із твоєю матір'ю не по дорозі, то чого вона має в моєму добрі ходити? Щоб усеньке село сміялося з мене й пальцями показувало?

І в цей час у сінях виростає огрядна постать вдови Бандуристої. Нові туфлі свинячої шкіри кувікають під її дорідним тілом так, як би кувікало поросятко, якому загнали під серце різницького ножа. Підозріливо глипнувши на Катрю, вона чіпким, яструбиним поглядом впивається в дядька Сметану й питає:

— Чого валандаєшся так довго? Чи не Олянка хапає за поли?

Її очі-мишенята нишпорять по збіжжю в дядькових руках.

— Усе забрав? — питає.— Чи, може, знову щось подарував? Ти б і голову свою віддав за безцінь, тобі не жалко.

— Либонь, усе,— непевно відказує Сметана.

— Либонь! — перекривлює вдова Бандуриста. Червоні її губи здаються розтовстілими п'явками, що насмоктались крові.— А біла вовняна хустка де?

— Білу вовняну хустку я подарував дитині,— солодко сокоче дядько Сметана й кавунястою головою киває на Катрю.

— Все ладен роздарувати,— бубонить вдова Бандуриста і зникає в хаті. За дверима щось гримить, перевертається, верескують залізні завіси в шафі — й скоро вдова появляється зі зжужманою в руках вовняною хусткою.— Думаєш, у тієї Олянки вистачить совісті, щоб сама повернула? Еге, дочекаєшся!

Й коли дядько Сметана і вдова Бандуриста вже доходять до воріт, їх наздоганяє захекана, розпашіла від гніву та образи Катря.

— Візьміть! Забули ось! — плачучи, просить вона.— Заберіть!..

Вдова Бандуриста мережаною синіми жилами рукою бере в Катрі іграшковий бубон із білими металевими брязкальцями.

— Що це таке? — питає в дядька Сметани.— За це ти не казав мені...

— Забулось,— винувато бубонить той.— Колись подарував дитині.

Вдова Бандуриста струшує бубоном — і брязкальця сколошкано скрикують.

— Ну, гостинець хай зостається в тебе,— змилосерджується, повертаючи цяцьку.

Катря, схлипуючи, виходить за ворота, пускає бубон покотом за непрошеними гостями, що похмуро віддаляються.

— Заберіть!..

Бубон із брязкотом котиться по дорозі, та дядько Сметана й удова Бандуриста не обертаються, наче поглухли.

— Ти чого зарюмсана? — здивувався ветфельдшер Ксаверій Якубов.— А не годиться так! Прийшла не сама, а з Найдою? Як здоров’ячко Найди? Бачу, йде на поправку.— Він полоскотав собаку між вухами, провів долонею по спині, обминаючи місця, де були рани.— А бинт із нього ти зняла?

— Бинт знявся сам...

— То й добре, хай рани загоюються на сонці. Вже позатягувались, а завтра-позавтра й зовсім оклигає твій звір...

Катря вже передумала розповідати про те, як, повернувшись із колгоспної ферми додому й довідавшись про пограбування серед білого дня, мати надавала Катрі потиличників та ляпасів. Мовляв, зоставила стерегти хату, а ти впустила злодіїв і повіддавала все. Передумала розповідати й про зажерливих дядька Сметану і вдову Бандуристу, які, видно, тільки й чигали на те, щоб Катря сама зосталась на обійсті...

— А в мене оказія цікава,— всміхався ветфельдшер,— ходи-но зі мною до хліва.

Катря, тримаючи Найду на повідці, подалася слідом за хазяїном до дерев’яного хліва. Тут, у кутку, застеленому соломою, на яку падали воскові плями сонця через щілини в стінах, щось вовтузилось, шеберхало. Катря, пригнувшись поряд із ветлікарем, побачила якийсь дивний клубок. Примруживши, із цього клубка нарешті виділила тигрової масті кішку, що лежала на боці й задоволено муркотіла... Але невже біля неї товчуться кошенята? Катря навіть руку вперед простягла, щоб помацати,— й боязко відсмикнула.

— Це... кролики? — здогадалась вона, й сама не вірячи в свій здогад.

— Ага, кролики.

— А чого вони... опинилися тут?

— Опинилися...

Кішка мружила золотаві очі, що глибоко мерехтіли в сутінках хліва, муркотіла й нітрохи не боялась Найди. І кролики, які тицялись клубочками в гострі соски по-материнському втішеної кішки, теж не боялись Найди, що спокійно, без будь-яких виявів ворожнечі стежила за цим дивним сімейством...

Катря вийшла з хліва слідом за ветфельдшером, вірячи й не вірячи в справжність щойно побаченої картини.

— Крільчиха привела кроленят,— сівши на колоду під хлівом, став оповідати Ксаверій Якубов.— У клітці була дірка, десь вона вискочила через ту дірку — й пропала. Не вернулась ні в клітку, ні на подвір’я. А кроленята їсти хочуть, що тут подієш? Ну, я й надумав пустити їх до кішки. Це — сусідська, мала виводок кошенят, то потопили їх у ставу. Кішка за своїми кошенятами, бачу, побивається, а кролики без крільчихи поздихають. Що буде — те й буде!.. Спершу одненьке пустив до неї, бачу — прийняла його, й кроленя не боїться. Тоді й решту пустив до кішки, вони й почали смоктати молоко, а вона — рада, наче то її рідні кошенята. Сьогодні цілий день разом.

— І кішка їх не загризла?

— Таки не загризла... Материнський інстинкт такий сильний, що однаково, кого саме годувати: своїх дітей чи чужих. І в кроликів теж таке сильне бажання мати матір, вижити, а не вмерти, що вони й до кішки потягнулись, як до рідної. Е, дочко, серед тварин ще й не таке

трапляється! І серед птахів теж дивовиж усяких немало... Ось я чув про лосенятко, ще зовсім маленьке. Стара мати-лосиха загинула, то воно на лісовій галяві набрело на череду худоби. Й пристало до корови, в якої було своє телятко. Корова підпустила лосенятко до вимені, воно посмоктало молока, підкріпилось, а потім разом із чередою й до села подалось. Худоба косує на нього, а лосенятко йде за коровою, з-під якої попило молока,— і край. Так і до колгоспної короварні дісталось, так і вижило. А якби не пристало до тієї корови, то хто зна, чи вижило б...

Спочатку ветфельдшер погодував Найду, потім пригостив Катрю — пиріжками з сиром та молочним киселем. По смачному обіді обоє подались до хліва, бо хіба ж не цікаво було ще раз подивитись на химерне сімейство. Катря з Найдою ступали скрадливо по соломі, щоб і галузка не тріснула. Дістався півтемного кутка, обоє в четверо здивованих очей довго дивились, як кішка, вільно розкинувшись на соломі, спить, а довкола неї скупчились кролики. їхні маленькі пухнасті клубочки оточили кішку з усіх боків, наче оберігали її щасливий сон. І Катря з Найдою так само обережно подалися з хліва, ступаючи безшелесно, обачно...

Увечері до ветфельдшера навідалась мати по Катрю.

— Даруйте, Ксаверію Онисимовичу,— бідкалась,— що моя дитина хати не тримається! І в кого вона така вдалась, волоцюга? Я на фермі біля телят, а їй подітись ніде. Якби вона знала батьківську руку та батьківський ремінь, то, може, й була б схожа на людських дітей.

— Ми з Катрею дружимо,— покашлював ветфельдшер у кулак. Його блідо-рожеві, як бузьків огонь, очі не дивились на матір.— Собаку разом лікуємо.

— Й шолудивого пса доп’яла десь! Може, коростявий, може, хороби розносить...

— Хороби ми вже полікували, оклигує собачка.

— Хіба я не знаю,— зашепотіла мати на вухо ветфельдшеру,— що дитині потрібен батько? Ще й як потрібен! І я вже стараюся знайти, але тепер хіба легко з чоловіками? Й той не той, і з тим каші не звариш… Розбалували їх жінки так, що ніякої ради з ними не даси. А хіба я своїй Катрі щастя не хочу? Хочу!

— А так, а так,— згоджувався ветфельдшер, який остерігався гостре слово сказати кому-небудь.— Авжеж…

Катря, стоячи неподалік, пальцями водила поміж вухами Найди, й собака, чуючи дитячу ласку, вертів куцим хвостиком. Уже мати взяла дочку за руку, вже й на вулиці опинились, як ветфельдшер погукав із обійстя:

— Катре! Ти ж бо дивися за собакою, щоб сидів на прив’язі, не вештався безпритульним, бо бездомних собак чи виловлюють, чи стріляють.

— Ото ще мені,— пробурчала мати, коли трохи віддалились.— Хіба за кожну бездомну собаку напереживаєшся? Не втямиш цього Якубова: коле кабанчиків і ріже телят, може корову прирізати, а тут — за псом побивається… Не приведи господь, як покусають скажені — і збіситься.

— Найда не збіситься,— заперечила Катря.— Найда — слухняний собака. Справжній, мисливський.

— Звірі — і є звірі. Тільки й ждуть, щоб покусати.

— Найда — мій друг. Ми дружимо.

— Людські діти дружать із дітьми, а моя — з собакою.

Мимохіть сльози самі покотились по обличчю в Катрі. Мати дорікнула:

— Хоч би посеред вулиці не рюмсала, щоб сусіди не зглядались.

Через якийсь день-другий знову навідався з району Кузьма Кузьмович — він, здається, поширшав у плечах, подебелішав, і гармошкувата шия його збільшилась на слизяву складку. Цупке волосся стирчало на голові, наче дріт на свинячому наритнику, а продовгастий писок ще дужче скидався на побільшений писок їжака, задоволеного самим собою і життям.

Кузьма Кузьмович навідався не сам, а приїхав із товаришем. Товариш був навдивовижу вродливий: біле й легке, як сонячні протуберанці, волосся вилось над опуклим чолом, великі, фіалкового кольору очі мерехтіли чистою крижаною бездонністю, а щоки вражали природною засмагою, що мала рівний абрикосовий тон. А також привертав увагу чіткий, рельєфний малюнок соковитих, мужніх губів.

Гості приїхали не з порожніми руками, скоро на столі стояли пляшки з напоями, появились шинка, сир, ковбаса, шоколадні цукерки в барвистих обгортках. А що не забули прихопити з собою і портативний магнітофон, то якось відразу в хатині зазвучала музика — в її приглушених ритмах вчувалось щось невпокорене й дике. Мати Олянка, зворушена наїздом гостей, довго не знала, в яке саме плаття зодягнутись, і нарешті вбралась у те саме, в якому минулого разу приймала Кузьму Кузьмовича, а руде волосся перев’язала не атласною рожевою стрічкою, а підібрала червоним пластмасовим обручем, який теж неабияк личив їй.

Помолодівши й покращавши від радості, Бона кидала цікаві погляди на мовчазного товариша, з яким навідався Кузьма Кузьмович. Товариш, напівзаплющивши очі, сидів біля вікна і, здається, був зосереджений

тільки на слуханні музики. Зодягнений у шкіряну куртку з замками-блискавками, у шкіряні чи цератові штани, теж на замках-змійках, у чорних замшевих туфлях, із яких виглядали канарейкового кольору шкарпетки, він скидався на таємничу і загадкову людину не від світу сього.

Катря сиділа разом із усіма за столом, діставала великою столовою ложкою португальські шпроти з екзотичної бляшаної баночки, з острахом і насолодою пережовувала смачну рибу й прислухалась до розмови. Здебільшого чувся тільки голос Кузьми Кузьмовича; товариш у шкіряній куртці мовчав і пив, обличчя його блідішало, а крига фіалкових очей скляніла й холоднішала; мати лише посміювалась. Голос у Кузьми Кузьмовича був і улесливий, і хазяйновитий, цей голос володарював за столом із великою внутрішньою переконаністю в своєму праві на таке незаперечне володарювання.

Зрештою, Кузьма Кузьмович затіяв балачку, заради якої, мабуть, і приїхав.

— То чесно зізнайся, Олянко,— він кивнув на мовчазного товариша в шкіряній куртці,— подобається тобі Ігор чи ні?

— Подобається,— зізналась мати, кліпаючи підфарбованими віями.

— Таких тільки в кіно знімають, та й то не по наших фільмах, а по чужих.

"Невже кіноактор? — зачудовано подумалось Катрі.— А схожий, ще й дуже".

— Хіба можна порівняти зі мною? — допитувався захмелілий Кузьма Кузьмович.— Я, звичайно, при здоров'ї, не скаржусь, але, як то кажуть, га? З мого лиця, як кажуть, воду не пити. А Ігор? Хоч на монетах карбуй його профіль!

Ігор жував незворушно, як глухонімий. У цю хвилю рипнули двері, й на порозі наче вродився, хоч його й не сіяли, Остап Сирокваша, їхній сільський кравець. Винуватим і жалібним поглядом окинув компанію за столом, навіщось помацав мочку лівого вуха, надгризену пацюком у колгоспному свинарнику.

— Що, знову посварився з жінкою? — весело запитав Кузьма Кузьмович, як у давнього знайомого.— А ми тут журимося за тобою!

Причмелений сімейним своїм життям, Остап Сирокваша тупцяв несміливо в порозі, як ото самотній гусак тупцяє лапами у весняній калюжі, коли гуска сидить на гнізді.

— Я до тебе, Олянко,— ледь озвався неслухняними, наче повстяними, губами.

— Не розлюбив? — не без зухвальства покепкувала мати.— Хіба не бачиш, які гості позбирались тут?

Ігор відставив склянку й перестав жувати. Ледь звів над столом кулаки, схожі на могутні бичачі роги, а сам, випроставшись, випнувши груди, був схожий на непохитний шлакоблоковий стовп, якого ніяка буря не сколихне й не вирве із землі. Риси вродливого обличчя пожорсткішали, жовна заграли, а під стиснутими губами помітно окреслились зціплені зуби. Погляд фіалкових очей став холодним, як полярний мороз, і цей шпаркий повів морозу дужчав, обпік Остапа Сироквашу — й він чи то сахнувся від люті того морозу, чи просто заточився і, згорбившись, як побитий, повернувся й зник за дверима.

Йому вслід ударив вибух реготу — сміялись Кузьма Кузьмович і мати. Ігор, наче нічого й не сталось, налив собі горілки, випив, як воду, й тепер жував ковбасу.

— Ха-ха-ха! — Довгі, як козяче вим’я, щоки в Кузьми Кузьмовича драглисто тремтіли.— Пішов миритися зі своєю жінкою! Бачиш, Олянко, якого чоловіка я тобі привів до хати? Казна-що не приведу! Йому ніхто й у підметки не годиться. І я так само не годжусь, правда, Олянко? Хочеш, тобі подарую?

— Хіба ж можна...— вдавано соромилась мати.

— А чому не можна? Поки дарую — бери, бо передумаю. Тобі саме такий потрібен, щоб кривдити не давав. Такий не дасть! Людина з великим життєвим досвідом. Побував, може, й там, де Макар телят не пас.— І зареготав: — Побував там, де немає таких телятниць, як ти. І біля білих ведмедів, і в Магадані, на золотих копальнях...

"Так він не кіноартист,— подумалось Катрі, що прислухалась до розмови.— Золотошукач, ось хто він!"

— В Ігоря і стріляли, й фінкою кололи, й кастетом били, а він — живий і невшкоджений. В огні не горить, у воді не тоне. Такого тобі, Олянко, треба, щоб іти по крутих життєвих стежках, правда? Я проти нього — нуль, порхавка. Бери, поки не передумав, бо передумати можу!

Мати не стомлювалась реготати й казала, що згодна. А потім несподівано розплакалась і розказала., як її пограбували посеред білого дня, коли дитина сама зосталась у хаті. Вродливий Ігор вислухав оказію, звівся з-за столу й наказав Катрі:

— Веди до цих крокодилів, а також алігаторів!..

І Катря слухняно повела його до дядька Сметани і вдови Бандуристої. І хоч у їхньому дворі водився ікластий, вогненноязикий пес, який простудженим басом завжди бухикав на всеньке село, Ігор спокійно подався до хати, а пес, поглядаючи на нежданого гостя, скімлив злякано і бив хвостом по пилюзі. І коли той зник у сінях, пес, наче отямившись,

заходився гавкати на Катрю, що отиралася за ворітьми. Й варто було невдовзі знову появитись Ігорю, як пес злякано заскімлив і винувато крутив хвостом.

Мовчазний Ігор ніс під пахвою всі ті речі, які недавно було забрано з їхньої хати. Стоячи на ганку, отетерілі, сплюгавілі, вслід йому дивились дядько Сметана і вдова Бандуриста — обоє такі, наче щойно з хреста зняті. Ігор щось мугикав крізь зуби. Бражена Катря прислухалась: що ж він співає?

— "Ми рождены, чтоб сказку сделать былью..." — гугняво цідив Ігор — мужній і вродливий, у шкіряній куртці на замках-блискавках.

Кузьми Кузьмовича вже не застали вдома — начебто поїхав за якимось нагальним ділом до району. Мати дуже зраділа, знову побачивши скатертину, лимонну комбінацію з мережаними бретельками, тернову хустину, жолудевого кольору панчохи, косинку. Притуляла до грудей, до обличчя, ніжно теребила пальцями. Далі, в одній руці тримаючи все це збіжжя, другою рукою обняла незворушного Ігоря, який стежив за нею без тіні усмішки на смаглявому обличчі, й кинула Катрі:

— Доцю, йди-но надвір, пограйся з собакою...

Катря почула, як за нею клямцнула клямка на дверях.

Із Найдою не боялась нікого й нічого. Поки йшли селом, то притримувала за повідець, а як опинились на околиці — дала Найді волю. Вже очунявши і оклигавши, міцно тримаючись на ногах, граючи косо поставленими коричневими очима, Найда спершу гайнув стежкою в житі, зашелестів, загупотів — і стих, не долинало й звуку. "А що, коли не повернеться? — тоскно подумалось Катрі.— Видужав, то може чкурнути в білий світ, щоб відшукати свого справжнього хазяїна".

В цю хвилю Катря не відчувала ніякої влади над Найдою, й тихий жаль стиснув їй серце. Зелене жито вигойдувалось на вітрі, співали птахи... І раптом щось зашелестіло, і з виру польового жита вискочив Найда — очі блищать і сяють радістю, маленькі й тонкі, схожі на трикутнички, вуха аж тремтять, а довга клинцювата голова тицяється Катрі в гострі коліна, в долоні, в груди. Теплий шорсткий язик лизнув то в лікоть, то в шию, то дістав до скроні. І пахне від Найди молодими половіючими колосками, полином, волошками.

— Ох ти, Найда, ох ти, вреднющий собацюра!..— Катря обіймає, голубить, цілує, почуваючись найщасливішою істотою в світі.— Повернувся до мене, так?

Перебігають удвох латку сивого жита — і вже на узліссі, і вже між темних сосон і ялин. Раніше Катря нізащо не осмілилася б гайнути в лісові хащі, а зараз, не зупиняючись, біжить услід за Найдою по піщаній стежці, поминає огрядні стовбури дубів із крислатими верховіттями, поминає вільхи із тремткими кронами, горіхові та ліщинові зарості, море папороті, велетенські мурашники, довкола яких снують легіони турботливих мурашок. Найда не спиняється, то й Катря не спиняється, вдячна собаці за відчуття волі й відваги, за безмежність химерного простору, який, виявляється, такий цікавий і доступний, от тільки треба набратись хоробрості.

Стежка веде поміж червоних стовбурів черешень; а вже ось відкрилось озеро, що полумиском голубіє поміж очеретів, і по воді пливе дика качечка, схожа на різьблений листок; за стіною верболозів біліють берези, і в їхньому струнку гіллі туркоче горлиця, а з близьких кущів калини їй відгукується інша горлиця, й так вони мирно та лагідно перемовляються між собою; і вже відкрилась галява, подекуди поросла курячою сліпотою, але найбільше — незчисленними синіми дзвониками; і язиката сорока летить десь зовсім поряд, тільки не видно її, і стрекоче й стрекоче, попереджаючи все живісіньке в лісі про те, що в таємничі володіння вторглись непрошені гості.

Але Катря зовсім не почувається непрошеною гостею, вона біжить і біжить, зовсім не побоюючись, що може заблудитись. Чого ж їй побоюватись, коли не сама, коли удвох з Найдою, вірним і розумним товаришем, який не зрадить, не дасть заблудитись, який і захистить, і порятує, і назад додому приведе.

Ген майнула, як блискавка, струнконога дика коза, і несподівано Найда зайшовся протяжним гавканням. Потім вони побачили руду білку на сосновому стовбурі — і Найда, зіпершись передніми лапами на червону кору, дряпав її пазурами й повискував, наче хотів дертись догори.

— Не треба, Найдо, не треба,— заспокоювала Катря, беручи за повідець.— Хай білка бігає, гризе горішки та лущить ялинові шишки. А нам пора додому, бо вже пізно.

Підкрадалось вечірнє смеркання, й вони заквапились із лісу до села.

Наступний день, субота, видався сонячний, з прохолодним свіжим вітром, який то розчісував траву невидимим срібним гребінцем, то прозорою долонею гладив листя на деревах, то ворушив пелюстки квітів. Соняхи цвіли на городах, сміючись незгасними круглими усмішками, й грамофонні квітки гарбузів вигравали, почепившись аж на плотах, аж на вулицю повиповзали.

Заповітною мрією Олянки було пройтись по селу не просто так, як вона йде до телятника чи з телятника, а прогулятися своєю сім’єю. Так, як у святкові дні проходжувалася сім’я Поліщуків (глава сім’ї, бухгалтер, неодмінно в костюмі й при галстуку; дружина, вчителька молодших класів, в кримпленовому костюмі і з сумочкою; дочка, піонерка, у білому платті і в білих бантах). І нарешті сьогодні ця мрія збулась: Ігор згодився пройтись до центру і познайомитися з селом!

Виголений до якоїсь дивовижної синяви своєї невитравної природної засмаги, з намащеним бріоліном густим і пухнастим волоссям, з гострими бровами, де, здається, кожна шерстинка була випещена й доглянута, напахчений ядерними чоловічими духами, Ігор наче зійшов із вітрини міської перукарні. Або ж наче зійшов із вітрини ательє мод: кремова краватка в чорну крапочку; бузкова сорочка, ніжна й пухнаста, мовби старанно збите крем-брюле; шкіряна куртка на замках; штани з чортової шкіри, теж на змійках-блискавках; і елегантні замшеві туфлі — при ході їхні підошви зблискували ще новенькими фірмовими знаками, що золотавим сяйвом не могли не стривожити уяву спостережливих сільських жителів.

Найбільшим, либонь, щастям для матері було те, що Ігор у своїй широкопалій, помережаній синіми жилами руці тримає тендітну, як неоперене пташине крильце, Катрину ручку. Катря лунко вистукувала по вулиці горіхового кольору сандаликами на твердій, мало не дубовій підошві й озиралась довкіл іскристими очима.

Й так само озиралась Олянка, ловлячи довгі цікаві погляди односельців. І чекала, щоб із нею привітались першими.

— Доброго дня й вам,— старалась відповісти якомога статечніше.

Неодмінно мали переступити поріг сільської крамниці, бо куди ж іще підеш? Мати обмацувала пальцями всякий крам — і ситець, і шерсть, і креп-жоржет, хоч, звичайно, купувати не збиралась. Тільки вдавала. І ще вдавала, що дуже зацікавилась блискучим емальованим електрокаміном, який стояв у їхньому магазині третій рік.

Потім попросила в продавщиці добротне шерстяне плаття. Приміряючи, притуляла до грудей, до шиї, до ніг.

— Велике на тебе, Олянко,— сказала продавщиця.

— А якби вкоротити? — радилась мати.

— Навіщо ж таку дорогу річ псувати? Чужі майстри знали, як шити. Іранське плаття...

— Коли нові товари завезеш? Хотілося б щось путнє...

— Хіба вони кажуть? Навідуйся...

Відповідаючи матері, продавщиця тільки й дивилась на мовчазного Ігоря, що саркастичним поглядом вбирав речі ширпотребу, виставлені на полицях: цинкові відра, сапи, вила, лопати, валянки, мотузки, віники, банки з фарбами та іншу всячину...

А з магазину Катря вийшла з прекрасним подарунком: Ігор їй купив ведмедя, який був ростом чи не більшим за дівчинку. За мастю цей ведмідь вдався такий, як опале кленове листя, очі мав якісь по-бусурманському веселі. Катря несла його на оберемку, а ведмідь обіймав її довгими неслухняними лапами, тицявся холодною мордою в обличчя. Важко навіть було втямити збоку: чи то дівчинка несе ведмедя, чи то ведмідь несе дівчинку.

— Матимеш цілий звіринець удома,— щебетала зворушена мати.— Доп’яла десь вовкодава, тепер ведмідь. Але цей кращий, бо годувати не треба...

Куртка й штани на мовчазному й гордочолому Ігорі порипували так, як порипує зимовий сніг у великий мороз.

І, мабуть, зараз для Катрі та матері не було дорожчої людини, ніж він.

Біля цегляного будиночка, де містились пошта, відділення зв’язку й ощадна каса, Олянка, наче схаменувшись, ойкнула й мовила:

— Зачекайте тут, мені треба телеграму вдарити!

Опинившись у тісному приміщенні відділення зв’язку, Олянка попросила бланк телеграми, взяла ручку. І, сидячи за столиком, замислилась. Кому ж бо, власне, послати телеграму? Братові, що робить на заводі в Краматорську? Чи сестрі, що віддалася за міліціонера аж у Петропавловську-Камчатському? А чи дядькові, який працює майстром-наставником у профтехучилищі в Вінниці? Авжеж, можна будь-кому з них. А що ж написати в телеграмі? Що познайомилася з Ігорем, що ніколи ще не була така щаслива?.. І якими словами про все це сказати?.. Нітрохи не дивуючись своєму наміру дати телеграму, але так-таки й не знайшовши потрібних слів для вираження радості, розгублено й роздосадувано посиділа за столиком, заляпаним клеєм і чорнилом, та й подалася геть із відділення зв’язку...

Їхав ветфельдшер Якубов на своєму велосипеді, що вигравав, як цілий оркестр, у якому всі інструменти були поламані чи зіпсовані.

— О, тепер у Найди є товариш! — вигукнув, помітивши в Катриних руках великого ведмедя.— Цьому ніякі ліки та операції не потрібні, цей ніколи не поскаржиться на здоров’я, так?

І проїхав своєю дорогою. Мужній і вродливий Ігор дістав із кишені люльку, вправно натоптав тютюном і запалив. Люлька, виготовлена з тамарискового дерева, була прикрашена змііною пащею, над якою снувався димок.

І Олянка чи не вперше в своєму житті посоромилася за своє рідне село, в якому й піти немає куди.

— От у Козятині,— сказала сумно.— Там і депо, і вузол залізничний великий, і багато поїздів проїжджає щодня. Може, поїдемо завтра, в неділю? Сфотографуємось...

— В місто не хочу,— сказав Ігор, видихаючи тютюновий дим.— Козятин у підметки не годиться вашому селу. Первісна природа, повна воля.

— О, чого-чого, а волі в нас і справді багато,— згодилась Олянка, рада таке почути.— А також природи вистачає.

Назустріч трапилась телятниця Дуська, з якою разом ходили до телят. Прикипівши поглядом до Ігоря, напарниця спершу зблідла, далі почервоніла, далі знову зблідла. Й повіки швидко-швидко закліпали, як два безпорадні метелики, що не можуть злетіти. Олянка, ощасливлена тим чужим отетерінням, спинилась на хвильку погомоніти.

— Дусько, ти від телят? — спитала.

Так, наче сама вона біля телят не поралась.

— Від телят,— винувато відказала напарниця.— А ти з ким оце в проходочку прогулюєшся?

— Та зі своїми,— весело відповіла.

— Хтось із родичів твоїх? Чи так, знайомий?

— Ігор... Мій!

— І давно вже такий у тебе?

— Ага,— ухильно буркнула.— Знаєш, Дусько, всяких знаходила, та, либонь, оце щось путнє нарешті.

— Звідки? Хто він?

— На золотих копальнях робив,— мало не перейшовши на шепіт і построгішавши обличчям, сказала Олянка.

— Видно, що при грошах,— не без заздрості мовила напарниця.— Повезло тобі.

— Має ж колись поталанити! — згодилась.

— І видно, що серйозний, а не такий, що ото зуби весь час зверху... Вже договорились чи ще не балакали? Тут зостанешся чи з ним поїдеш?

— Поки що ночує в мене, пристав у прийми. А там видно буде.

— І то правда. Раз робив на золотих копальнях — і він ніде не пропаде, і ти за ним не пропадеш... Бач, он твоя Катря прив’язалась до нього... Хай щастить...

А по зажурених очах легко було здогадатись, що заздрить. І та неприхована заздрість приємно лоскотала Олянчину свідомість.

— І ти ще свого судженого знайдеш, Дусько! — кинула й гайнула наздоганяти своїх.

Слались вечірні тіні від дерев, низько над землею літали ластівки. Найда сидів на задніх лапах, виструнчивши передні. Катря гладила долонею плоский, нешироκий лоб, і собака, то роззявляючи пащу, то клацаючи зубами, висолоплював і ховав червоного, як перчину, язика. Найда мав міцні, добре розвинуті щелепи і загострений зріз верхньої губи, яка але тремтіла від збудження, від задоволення.

— Не сердься,— прохала Катря,— що ми сьогодні ще не встигли з тобою погратись. Пам’ятаєш, як бігали в поле й до лісу? Скоро знову побіжимо. А це ведмідь Бурмило, познайомся, раніше Бурмило жив у магазині, а тепер житиме в нас.

Катря тицяла ведмедя просто межи очі собаці, а той, раз і вдруге обнюхавши фабричне створіння, байдуже відвертався, поклацуючи зубами й весело кліпаючи темними повіками. Очунявши, набравшись сили, Найда тепер грав пружними м’язами грудей, спини й поперека, міцно постукував подушечками передніх кінцівок, напружував товстого, високо посадженого хвоста. І весь іскрився радістю, в якій Катря вгадувала і долю докору самій собі...

— Розгнівався на мене, так? Не гнівайся,— гладила білі й чорні плями на боках та на спині.— От коли близько познайомишся з Ігорем, то не гніватимешся, я знаю. О, Ігор добрий, це він мені подарував цього ведмедя. Ігор тепер нікуди від нас не поїде, житиме з нами, буде материн, мій і твій. І вже до матері не приходитимуть усякі погані компанії, не питимуть з вечора до ранку, й чужі дядьки не залишатимуться ночувати в хаті. Ігор сильний, нікого не боїться, він усіх віднадить, і моя мати візьметься за розум. Вона хороша для всіх, усім ладна догодити, а тепер триматиметься Ігоря, більше нікого. Чоловіки, Найдо, всякі трапляються, легко здибатися з пройдисвітом, а з таким, як Ігор, ой як не легко. Він і тебе, Найдо, захистить та оборонить, будеш у догляді, не здихатимеш при дорозі, як у свого старого хазяїна, що відцурався...

Здається, собака ствердно покивував довгою, клинцюватою головою, і його висячі вуха здригались, як листки. Поміркувавши, Катря додала впевнено:

— Тепер і Леся захоче зі мною дружити, от побачиш. Я ділитимуся з нею своїми таємницями, а вона виповідатиме всі свої секрети.

І, зоставивши внизу Найду і біля нього непорушного довгошерстого ведмедя, Катря стала зграбно здиратись на старий-престарий клен, щоб із його вершка зазирнути на сусідське подвір’я — чи не видно там Лесі...

Минув день чи два... Легковий автомобіль оранжевого кольору, повільно проїхавши через село, зупинився біля сільради. Двоє моложавих чоловіків одчинили дверцята й ступили в куряву. Водій був коротко стрижений, з хрящуватим індичим носом, що карлючкувато вигинався над пухкою верхньою губою. Його попутник, зодягнений у джинсовий костюм, лагідною зовнішністю скидався на голуба-турмана, й погляд глибоких сірих очей теж видавався по-голубиному приязним.

Перекинувшись короткими репліками, обоє подались до сільради.

Появились на ганку хвилин через десять-п’ятнадцять у супроводі голови сільради, циганкуватого красеня з калиновими рум’янцями на щоках. Розгублений і стривожений, голова сільради стежив, як вони сідають до машини, як машина рушила, як покотилась у затінку старих яворів, що обіч постали над шляхом... І скрушно, й досадливо крутнув головою в баранячих кільцях в’юнкого волосся.

— Ось і клен,— озвався в салоні автомобіля чоловік із зовнішністю голуба-турмана.

Й зразу ж їхній мотор зменшив кількість обертів, закашляв, задеренчав.

— Звертаю на узбіччя,— мовив водій.

З’їхавши на узбіччя, машина зупинилась. Якраз навпроти обійстя, на якому височів розлогий, могутній клен.

Водій одчинив капот, заглядаючи до мотора. В цей час його попутник уважно роздивлявся вулицю, поодиноких перехожих, найближчі подвір’я…

Під кленом дівчинка в червоному береті гралася з собакою. Скільки ж їй років? Не менше шести й не більше семи. Ловка така дівчинка, моторна, схожа на розквітлу кульбабку. А собака породистий, мисливський,— чи не гладкошерстий фокстер’єр? Але як тут міг опинитися гладкошерстий фокстер’єр, та ще в ролі дворняги?

— Доведеться ремонтуватись, так? — запитально мовив водій.

— Доведеться,— тоном наказу ствердив попутник.

Залишивши капот одчиненим, водій узяв інструменти і, простеливши рядюжку в мазуті й маслі, заліз під машину. Стирчали тільки ноги у вельветових штанях і туфлі на грубих підметках. Він раз і вдруге брязнув гаєчним ключем по якомусь там залізу й глухо запитав:

— Що на горизонті?

— Без змін,— відповів попутник. Він уже вибрався з машини, заклопотано зазираючи до мотора, але водночас не перестаючи спостерігати за вулицею і людськими обійстями.— Все в ажурі.

Дівчинка, що досі гралась під кленом, тепер розмовляла з ставним блондином, зодягненим у шкіряну куртку й штани з чортової шкіри. Театральним рухом блондин підніс до губів запалену люльку, посмоктав роздумливо, далі відставив руку з люлькою, але не опустив, тримав зігнутою в лікті.

— На ганку появився об’єкт,— начебто сам до себе сказав чоловік у джинсовому костюмі.— Розмовляє з дівчинкою.

— Зрозуміло,— глухо долинуло з-під машини.

— Об’єкт прямує на вулицю. Увага!..

Не перестаючи палити люльку, атлетичного складу чоловік вийшов за ворота. На мить спинившись, ковзнув поглядом по машині, біля якої вовтузилось двоє невдатливих пасажирів: один уперся мордою в мотор, як баран у біблію, а другий виставив ноги з-під машини. Звичайна картина звичайної дорожньо-транспортної пригоди.

— Вас на консультацію можна? — з дурнуватим виразом на обличчі погукав той, що заглядав у мотор, як баран у біблію.

Уже рушивши в протилежний бік вулиці, показний собою блондин зупинився. І, повагавшись, звернув до машини. Фіалкові його очі світилися звичним крижаним холодом, а на вродливому обличчі появилась ледь помітна зверхня усмішка.

— Поможи, друже,— запобігливо, майже улесливо звернувся невдатливий пасажир.

— Салаги? — спитав той поблажливо.

— Ага, шоферські права новенькі, ще й не встигли замогоричити... їдемо на риболовлю, й ось на тобі — вскочили в халепу.

— Вам пощастило,— мовив.— Я майстер на всі руки.

І, тримаючись за капот, став заглядати до мотора. Над лляними кучерями де не взялась бджола, погрозливо пролетіла біля обличчя раз та вдруге, і майстер на всі руки відігнав її різким рухом.

У цей час лікті йому було вивернуто й руки заламано. Все було зроблено так блискавично, що навіть не встиг отетеріти чи здивуватись. А отямившись, гойднув могутнім тілом, намагаючись вивільнитись, та той, другий, проворно вибравшись із-під машини, сказав жорстко:

— Спокійно! Без паніки!

І багатозначно поклав долоню на відстовбурчену кишеню штанів.

— Мабуть, ви помилились,— проказав бранець.

— Ми ніколи не помиляємось,— мовив молодик, який навіть у ці хвилини не втрачав своєї схожості з голубом-турманом. І наказав: — Ану в машину, Антоне Косарівський!

— Я — Ігор... Ігор Дубенко!

— В міліції з’ясуємо, хто ви такий! Чи ви Ігор Дубенко, чи Антон Косарівський... Здається, якийсь час ви також були Аленом Делоном?

Широкі плечі, обтягнуті шкіряною курткою, поникли. Самовпевнений погляд крижаних очей зів’яв, тепер у них блимнули зацькованість і страх. Одразу втративши статурність, він із мішкуватою незграбністю вмостився на задньому сидінні.

— Ось і добре,— глузливо похвалив той, що в джинсовому костюмі, сідаючи поряд.— Зайвий ажіотаж у колгоспному селі не потрібен. Без усяких там гангстерських штучок-дрючок. їх у вашому житті, Косарівський, вистачало. Знаєте, ми в захопленні від вас,— іронізував.— Таке широке амплуа: і бандит, і авантюрист, і валютник! Востаннє за якою статтею сиділи? За те судились, що, вдаючись до принад своєї зовнішності, входили в довір’я до окремих громадян із метою пограбування? Актор! А в цьому селі за кого себе видавали? Ну, це ми ще з’ясуємо!

Машина, з якою так вдало було інсценізовано дорожньо-транспортну пригоду, завуркотіла мотором і легко рушила з місця. І в цю мить попереду майнула постать дівчинки в червоному береті. На її обличчі видніла гримаса болю, в дитячих очах застигло непорозуміння. Дівчинка скинула догори руки, мовби просила зупинитись, вона мало під передні колеса не вскочила, та водій вправно вивернув кермо,— й тепер тендітна постать дівчинки, що стояла в розгубленій позі, все віддалялась і віддалялась, аж поки зовсім зникла.

Той, хто сам себе назвав майстром на всі руки, сидячи з виразом зловісної приреченості на вродливому обличчі, так і не обернувся...

Катря, як білка, подряпалась на клен, та, на жаль, Лесі на сусідньому подвір'ї не помітила. Сидячи на дебелій гілці й руками тримаючись за віття, вона трохи послухала туркотіння горлиці, простежила політ чорногуза під високою голубою хмарою, а вже потім її погляд опустився нижче...

І, побачивши, як їхньому Ігорю підступно заламують руки й силоміць заштовхують у машину, Катря і очам своїм не повірила, і розгубилась. А отямившись, стала незграбно спускатись по стовбуру додолу, потім неслухняними ногами бігла через подвір'я. І вже, либонь, встигла, уже, либонь, можна було порятувати обманом і підступом захопленого Ігоря, та машина в цей час заревла мотором, рушила.

Катря, дивлячись услід, ковтала раптові сльози* схлипувала. До кого побігти, кому розказати про те, як двоє невідомих посеред білого дня напали на їхнього Ігоря; скрутили руки й силоміць повезли з собою? До матері бігти — далеко, бо колгоспна ферма ген-ген на околиці села, хутко не доберешся. Ксаверія Якубова, ветфельдшера, зараз немає вдома, він зовсім недавно поїхав на своєму велосипеді до артільної череди, там корова здулась, об'ївшись якоїсь хороби. До Остапа

Сирокваші, їхнього сільського кравця, не побіжиш, бо його ж недавно скривджено. Й до дядька Сметани не поткнешся, бо там така вдова Бандуриста, що страшно й на подвір’я ступити. А Кузьма Кузьмович далеко, аж у районі...

А Найда? У Катрі ж бо є Найда,— і як вона забулась?!

Гайнула на подвір’я, відв’язала собаку і, взявши повідець у руку, наказала:

— Вперед!

Удвох вискочили на вулицю. Найда, радий несподіваній волі, біг прудко й тягнув за собою знетямлену від горя дитину.

— Бери, Найдо, слід, прямісінько по дорозі біжи. Отут їхня машина поїхала.

Собака, повискуючи, то опускав клиноподібну голову до землі, то задирав догори, запитально дивлячись на свою неповнолітню хазяйку.

— Вони від нас ніде не сховаються, ні на якій машині не втечуть.

Поминули крайні хати сільської околиці — попереду слалось поле, у якому колосились хліба. Біла дорога бігла поміж хлібами в далеч, і їй не було краю.

— Визволимо Ігоря від поганих людей.

Найда рвався по дорозі, тягнучи на повідці Катрю за собою. Вона ковтала сльози і, засліплена їхньою пеленою, спотикалась і шепотіла схлипуючи:

— Знайдемо, всюди знайдемо.

І наказувала жалісливим, тремтячим голоском:

— Уперед, Найдо, вперед!..